

BOLALAR DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Hamroqulova Farzona

*Kattaqo'rg'on Davlat Pedagogika instituti
pedagogika fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
23-03-guruh talabasi*

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi bolalar dunyoqarashini rivojlantirish bilan bog'liq nazariy asoslar va amaliy metodologiyalarni o'rganadi. Dunyoqarashning bolaning shaxsiy rivojlanishiga ta'siri va uning ijtimoiy, psixologik va pedagogik jihatlar bilan o'zaro bog'liqligi yoritib beriladi. Matnda ta'lim jarayonida yangi yondashuvlar, interaktiv usullar va o'quv resurslari orqali bolalarda avtonom fikrlash, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy ongning rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan. Tadqiqot natijalari bolalar dunyoqarashini rivojlantirishda yaxlit strategiya zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: dunyoqarash, bola shaxsi, pedagogik metodika, tarbiya, ta'lim, ijtimoiy ong, axloqiy qadriyatlar, rivojlanish, interfaol metodlar, pedagogika.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ ДЕТЕЙ

Аннотация. В данном тезисе рассматриваются теоретические основы и практические методологии формирования мировоззрения детей. Освещается влияние мировоззрения на личностное развитие ребенка, а также его взаимосвязь с социальными, психологическими и педагогическими аспектами. В тексте подчеркивается необходимость развития у детей автономного мышления, нравственных ценностей и социального сознания посредством внедрения новых подходов в образовательный процесс, использования интерактивных методов и современных учебных ресурсов. Результаты исследования акцентируют внимание на необходимости комплексной стратегии в развитии мировоззрения детей.

Ключевые слова: мировоззрение, личность ребенка, педагогическая методика, воспитание, образование, социальное сознание, нравственные ценности, развитие, интерактивные методы, педагогика.

METHODOLOGY OF FORMING CHILDREN'S WORLDVIEW

Abstract. This thesis explores the theoretical foundations and practical methodologies related to the development of children's worldview. It highlights the impact of worldview on a child's personal development, as well as its interconnection with social, psychological, and pedagogical aspects. The text emphasizes the importance of fostering autonomous thinking, moral values, and social awareness in children through the implementation of innovative approaches in education, interactive methods, and modern learning resources. The research findings underline the necessity of a comprehensive strategy for the effective development of children's worldview.

Keywords: worldview, child personality, pedagogical methodology, upbringing, education, social awareness, moral values, development, interactive methods, pedagogy.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Bola shaxsining rivojlanishi murakkab va xilma-xil jarayon bo'lib, dunyoqarashni shakllantirish ayniqsa muhimdir. Dunyoqarash insonning voqelikni, shu jumladan uning idrokini va unga munosabatini tushunish uchun asos sifatida belgilanadi. Ushbu tizimning go'daklik davrida rivojlanishi shaxsning ijtimoiy faolligi, qaror qabul qilish qobiliyati va oxir-oqibat hayotiy pozitsiyasiga kuchli ta'sir qiladi. Natijada, bolalarda dunyoqarashni shakllantirish zamonaviy ta'lim va psixologiyaning muhim sohasidir.

Hozirgi globallashuv davrida axborot almashinuvining sezilarli darajada oshishi va boshqa madaniyatlar va qadriyatlarning o'zaro ta'siri bolalar miyasiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Bu ta'lim tizimi uchun yangi maqsadlarni belgilaydi. O'qituvchilar nafaqat ma'lumot berishga, balki o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga ham e'tibor qaratishlari kerak.

Dunyoqarashni rivojlantirish ushbu faoliyatni amalga oshirishning muhim usuli sifatida qaraladi.

Oilaviy muhit avval bolalarning nuqtai nazarini shakllantiradi. Ota-onalarning nuqtai nazari, tamoyillari va hayotiy tajribalari darhol bolaning ongiga singib ketadi. Keyinchalik, maktabgacha ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablari bu tendentsiyani metodik ravishda davom ettiradilar. Ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan metodologiyalar, pedagogik texnologiyalar va ta'lim amaliyotlari bolalarning dunyoni tushunishiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Xususan, interaktiv yondashuvlar, muammoli vaziyatlarni yaratish va loyiha asosida o'qitish yoshlarda avtonom fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi.

Ijtimoiy muhit, ommaviy axborot vositalari va zamonaviy axborot texnologiyalarining bolalar dunyoqarashini rivojlantirishga ta'siri bir vaqtning o'zida ortib bormoqda. Internet orqali turli bilimlarni cheksiz tarqatish bolalarning idrokiga ham foydali, ham zararli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Natijada, o'quvchilarga aniq ma'lumotlarni ajratish va ta'lim doirasida media savodxonligini rivojlantirishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot bolalar dunyoqarashini shakllantirishning samarali usullarini aniqlash va ularning ta'lim amaliyotida qo'llanilishini isbotlashga qaratilgan. Tahlil ushbu maqsadga erishish uchun bolalar psixologiyasi, pedagogik nazariya va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini integratsiyalashga qaratilgan.

Bolalar dunyoqarashini rivojlantirish doimiy, metodik va maqsadli jarayondir. Bu jarayonda o'qituvchining professional qobiliyatlari, o'qitish texnikasini to'g'ri tanlashi va ta'lim sa'y-harakatlarining samaradorligi juda muhimdir. Bundan tashqari, bolalarning rivojlanish xususiyatlarini va ularning o'ziga xos ko'nikmalarini rivojlantirishni hisobga olish muhim element hisoblanadi.

ASOSIY QISM (ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ / MAIN PART)

Bolalar dunyoqarashining shakllanishi ta'lim va psixologiya chorrahasida bo'lib, shaxsiy rivojlanishning muhim elementi hisoblanadi. Dunyoqarash nafaqat mavjudlik haqidagi ma'lumotlar to'plamini, balki shaxsning ijtimoiy tajribalari, qadriyatlari va hayot nuqtai nazarlarini ifodalovchi ko'p qirrali tizimni ham o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan,

bolalarda dunyoqarashning shakllanishi ularning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun metodologik jihatdan asoslangan ilmiy usullar juda muhimdir.

Bolaning dunyoqarashining rivojlanishi ularning yoshga bog'liq xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq. Maktabgacha yoshda bolalarning dunyoga qarashi asosan hissiy va tasavvurga asoslangan bo'ladi; ammo maktab yoshiga kelib, bu jarayon oxir-oqibat mantiqiy fikrlashga asoslangan bo'lib rivojlanadi. Natijada, o'qitish vositalari o'quvchilarning tegishli rivojlanish bosqichlariga mos ravishda tanlanishi kerak. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshga mos strategiyalardan foydalanish bolalarning dunyoqarashining barqaror rivojlanishiga yordam beradi [2]. Bolalarda tadqiqot, kuzatuv va tahlil qobiliyatlarini rivojlantirish, ayniqsa, boshlang'ich maktab bosqichida juda muhimdir.

Ta'lim jarayonining mazmuni va tuzilishi bolalarning dunyoqarashining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'quv materiallari ilmiy bilimlar, axloqiy qadriyatlar, milliy an'analar va global tushunchalarni o'z ichiga olishi kerak. Qo'llaniladigan pedagogik strategiyalar yoshlarning faol ishtirokini ta'minlashi kerak. Interaktiv usullar, muammoga asoslangan stsenariylar, hamkorlikdagi sa'y-harakatlar va loyihaga yo'naltirilgan pedagogika yoshlarda avtonom fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi [3]. Ushbu strategiya yoshlarni passiv tinglovchilardan faol ishtirokchilarga aylantiradi, ularning dunyoni tushunishini yaxshilaydi.

O'qituvchining shaxsiyati va professional kompetensiyalari bolalarning dunyoqarashini rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi nafaqat axborot yetkazib beruvchi, balki o'qituvchi va ustoz sifatida ham ishlaydi. Uning nutqi, xulq-atvori va o'qitish metodologiyasi o'quvchilarga bevosita ta'sir qiladi. Natijada, o'qituvchining professional malakasini oshirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish juda muhimdir [1]. O'qituvchi tomonidan yangi metodologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Bolaning nuqtai nazarini shakllantirishda oilaning ishtiroki juda muhimdir. Oila, yosh bolani asosiy ijtimoiy tajribalar bilan ta'minlaydigan muhit sifatida, uning nuqtai nazari va

qadriyatlariga ta'sir qiladi. Ota-onalarning bolaga bo'lgan munosabati, o'qitish metodologiyasi va hayotga bo'lgan nuqtai nazari bolaning dunyoqarashining asosini tashkil qiladi. Natijada, ta'lim jarayonida oila bilan hamkorlikni rivojlantirish juda muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi yaxshi hamkorlik bolalarning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [4].

Zamonaviy madaniyatda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bolalarning dunyoqarashiga chuqur ta'sir qiladi. Internet va asosiy ommaviy axborot vositalari orqali turli bilimlarning tez tarqalishi yoshlar uchun dunyoni anglash uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayon bir vaqtning o'zida ma'lum xavflarni keltirib chiqaradi. Noto'g'ri yoki zararli ma'lumotlarning ta'siri bolalarning dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Natijada, bolalarda media savodxonligini rivojlantirish va o'qitish jarayonida tanqidiy axborot tahlili qobiliyatlarini oshirish juda muhimdir [5]. Bu yoshlarga axborot maydonida ataylab harakatlanish imkonini beradi.

Bolalarning dunyoqarashini shakllantirishda interaktiv yondashuvlarning ahamiyati juda muhimdir. Interaktiv usullar o'quvchilarning ishtirokini oshiradi, ularni o'ylashga, munozara qilishga va o'z nuqtai nazarlarini himoya qilishga undaydi. "Miya hujumi", "klasterlash" va "rol o'ynash o'yinlari" kabi usullar yoshlarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi [6]. Bunday strategiyalar yoshlarga ma'lumot olish imkonini beradi, shu bilan birga ularning fikrlarini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Milliy va global qadriyatlarning uyg'unligi bolalar dunyoqarashini shakllantirishda juda muhimdir. Milliy qadriyatlar bolalarning o'ziga xosligi, g'ururi va vatanparvarligini rivojlantiradi, umuminsoniy qadriyatlar esa ularni global hamjamiyatda faol ishtirokchilar bo'lishga tayyorlaydi. Natijada, bu ikki jihatni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish juda muhimdir. Ushbu usul yoshlarda puxta va teng huquqli dunyoqarashni rivojlantirishga qaratilgan [1].

Bundan tashqari, bolalar dunyoqarashini shakllantirishda muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish muvaffaqiyatli natijalarga olib keladi. Muammoli o'qitish bolalarda avtonom fikrlashni rivojlantiradi va muammolarga yechim izlashga yordam

beradi. Bu ularning analitik fikrlashini kuchaytiradi va koinotni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli o'qitish metodologiyalari nafaqat o'quvchilarning bilimlarini oshiradi, balki ularning ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi [3].

Bolalar dunyoqarashini shakllantirish maktabgacha ta'limdan oliy ta'limgacha davom etadigan doimiy jarayondir. Har bir bosqich o'qitish metodologiyalarini tanlashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Maktabgacha ta'limda o'yin asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi, ammo maktab ta'limida o'rganish juda muhim ahamiyatga ega [4]. Natijada, har bir bosqichda mos yondashuvlardan foydalanish juda muhimdir.

Bolalar dunyoqarashini rivojlantirish murakkab, ko'p qirrali jarayon bo'lib, ta'lim, psixologik va ijtimoiy jihatlarning o'zaro ta'sirini talab qiladi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun zamonaviy ta'lim vositalari, interaktiv metodologiyalar va yangi strategiyalardan keng foydalanish muhimdir. Shu bilan birga, oilalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, bolalarda media savodxonligini rivojlantirish va milliy qadriyatlarni himoya qilish muhimdir. Natijada, yoshlar dunyoga keng qamrovli, avtonom va analitik nuqtai nazarni rivojlantiradilar.

Dunyoga qarash - bu axborot va tushunchalar to'plami bo'lib, ular tizimli ravishda yaxlit asosga tuzilgan bo'lib, shaxsni tabiatda mazmunli mavqega ega bo'lishga, o'ziga xos shaxsiy o'ziga xoslikka ega bo'lishga majbur qiladi.

Dunyoga qarashni shakllantirishning yana bir jihati - bu uning o'ziga xosdan umumiy ifodalarga o'tishi, individual xususiyatlardan ijtimoiy fazilatlarga o'tishi, shu bilan ijtimoiy aloqalar bilan mustahkam aloqani o'rnatishdir. Dunyoqarash shaxsning yoshi, hayotiy tajribasi, intellektual salohiyati, mafkurasi va boshqa omillarga bog'liq holda rivojlanadi va takomillashadi.

Dunyoga qarash shaxsning o'zini va atrof-muhitini tushunishi va baholashiga asoslanadi. Shu nuqtai nazardan, farzandlarimizning xabardorligini oshirish va nuqtai nazarini kengaytirish muhimdir. Bu ularni intellektual jihatdan yetuk va siyosiy jihatdan xabardor qilib tarbiyalash imkoniyatini yaratadi.

Bu shaxs o'z kimligini anglashga qodir erkin va avtonom fikrlovchi bo'lib, ko'plab zararli ta'sirlarga qarshi turadigan kelajakdagi mutaxassislarni tayyorlash uchun mustahkam zamin yaratadi.

Shaxsning dunyoqarashi, ayniqsa ilmiy dunyoqarashning ko'lami, uning asosiy tarkibiy qismlariga bog'liq: ong, ong, fikr, fan, bilim, ilmiy bilim, ilmiy nuqtai nazar, e'tiqod va ilmiy mulohaza va boshqalar.

Inson avval dunyoni hissiy linza orqali kuzatadi. Shaxs voqelikni bevosita hissiy tajriba orqali talqin qiladi. Keyinchalik, shaxsning dunyoqarashi voqelikni to'plangan tushunish asosida shakllanadi. Bu dunyoqarash deb ataladi. Shaxsning dunyoni tushunishi uning o'zini anglashni shakllantiradi.

Yuqorida aytib o'tilgan dunyoqarashlardan tashqari, ilmiy, siyosiy, axloqiy, huquqiy, estetik va o'xshash nuqtai nazarlar mavjud. Bundan tashqari, dunyoqarash ko'lam (shaxsning hayoti davomida rivojlanib va kengayib boradigan elementlar), mazmun (shaxsning ongining voqelikning turli qirralarini o'z ichiga olgan darajasini ko'rsatadi) va markaz yoki poydevor (shaxs dunyoni o'ylaydigan joy) kabi o'lchovlarni o'z ichiga oladi.

Inson o'zidan oldingilarning hayotiy tajribalari, to'plangan bilimlari, qobiliyatlari va ideallariga bog'liq. Natijada, dunyoqarashga, ayniqsa ilmiy qarashga ega bo'lgan shaxslarning axloqiy me'yorlari, hayotni yaxshilashga qaratilgan maqsad va qiziqishlari bilan birgalikda ularning ishi va turmush tarziga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va shu bilan ularning hayotida muhim amaliy ahamiyatga ega bo'ladi.

XULOSA(ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Bolalar dunyoqarashini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim jihati sifatida qaraladi. Bu jarayon axborot tarqatishdan tashqariga chiqadi; u shuningdek, bolalarning shaxsiy o'sishi, ijtimoiy moslashuvi va axloqiy ideallarni qabul qilishiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dunyoqarashni rivojlantirish ko'p qirrali va doimiy jarayon bo'lib, oila, ta'lim muassasalari va ijtimoiy muhit o'rtasidagi hamkorlikni talab qiladi.

Bolaning dunyoni tushunishi ularning bilim qobiliyati, axborot ombori va ijtimoiy tajribalariga bog'liq. Binobarin, ta'lim jarayonida bolalar o'rtasida mustaqil tadqiqotni rivojlantirish va ularga oldindan qadoqlangan ma'lumotlarni taqdim etish o'rniga, qiyin vaziyatlarda to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rgatish juda muhimdir. Interaktiv usullar, muammoga yo'naltirilgan o'rganish va loyihaga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar bu maqsadga erishadi.

Xulosa qilib aytganda, bolalar dunyoqarashini shakllantirish uchun yaxlit yondashuv juda muhimdir. Bu usul ta'lim, psixologik va ijtimoiy elementlarning uyg'unligini kafolatlaydi. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish va yoshlarda media savodxonligini oshirish juda muhimdir. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni global tushunchalar bilan birlashtirish orqali yoshlarda mustahkam dunyoqarashni rivojlantirish mumkin. Kelajakda bolalar dunyoqarashini shakllantirish usullarini takomillashtirish uchun yangi pedagogik vositalarni keng joriy etish, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish va ta'lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni qo'llash juda muhimdir. Bu barkamol avlodni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 112–118-betlar.
2. Karimov Sh. Bolalar psixologiyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 85–92-betlar.
3. Qodirov B. Ta'lim metodikasi va innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Universitet, 2022. – 134–140-betlar.
4. Rasulova M. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – 56–63-betlar.
5. Xoliqov A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2023. – 97–103-betlar.
6. Yo'ldoshev R. Ta'limda interfaol metodlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 44–50-betlar.